

Nogaj-Chachaj, Jolanta

Nowe stanowisko kultury pucharów lejkowatych w Lesie Stockim, stan. 71, pow. Puławy

Archeologia Polski Środkowowschodniej 5, 42-46

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JOLANTA NOGAJ-CHACHAJ

NOWE STANOWISKO KULTURY PUCHARÓW LEJKOWATYCH W LESIE STOCKIM, STAN. 71, POW. PUŁAWY

Jesienią 1998 r. w skarpie drogi prowadzącej z Lasu Stockiego do Zbędownic, gm. Końskowola, odkryto profil jamy pradziejowej. Przeprowadzony wywiad pozwolił ustalić, iż podczas budowy lokalnej drogi o szerokości około 6 metrów rozcięte zostało niewielkie wyniesienie. Wraz z wybieraną przez spychacz ziemią zniszczono bezpowrotnie znaczną część obiektu. W trakcie prospekcji terenowej zauważono, że w ścianie profilu, w części brzeżnej obiektu, znajdują się duże kamienie wapienne, a w dnie zaciemnienia tkwią fragmenty kubka, którego ucho zwieńcza stylizowana głowa barana (ryc. 4: 1). Latem 1999 roku przeprowadzono ratownicze badania wykopaliskowe, finansowane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie oraz Katedrę Archeologii UMCS. W ich wyniku odkryto znaczną część rozległej konstrukcji kamiennej, obiektu o charakterze gospodarczym oraz ślady orki neolitycznej. Przekopano łącznie powierzchnię około 60 m². Wykopy zostały założone w pobliżu miejsca odsłonięcia profilu obiektu, tuż obok wkopu drogi (ryc. 1).

Nowo odkryte stanowisko 71 w Lesie Stockim położone jest na obszarze 75-76 AZP¹ i posiada powierzchnię około 1 hektara. Zlokalizowane jest na kulminacji lessowego garbu terenowego, otoczonego ze wszystkich stron głębokimi i rozległymi wąwozami (ryc. 2). Wąwozy te osiagają głębokość kilkudziesięciu metrów i znaczną szerokość. W tym regionie natężenie erozji wąwozowej osiaga najwyższe wartości w kraju. W trakcie badań nie natrafiono na obszarze stanowiska na żadne zabytki archeologiczne².

Prace wykopaliskowe doprowadziły do odsłonięcia już na głębokości 5 do 10 cm od powierzchni ziemi brył wapiennych znacznych rozmiarów. Odkryta konstrukcja kamienna, o orientacji wzdłuż osi W-E, stanowiąca zapewne część zniszczonego grobowca megalitycznego, miała długość 8,5 metra, szerokość 1,30-1,50 m i głębokość około 0,5 m (ryc. 3). Budowały ją dwie warstwy brył kamienia wapiennego. Wśród nich, zwracał uwagę, ułożony w centrum gład z czerwonego piaskowca (fragment kamienia żarnowego?). Eksploracja grobowca nie doprowadziła do odkrycia oddzielnych grobów, a w nich szkieletów. Natrafiono jedynie na pojedyncze, drobne kości ludzkie i kilka bardzo drobnych ułamków ceramiki. Wydaje się, że groby (pochówki) wewnątrz konstrukcji zostały zupełnie zniszczone a w zachowanej części konstrukcji ich nie było.

Od strony północnej konstrukcji kamiennej przylegał obiekt (1), o wypełniku barwy intensywnie brunatno-czarnej. Tworzył je silnie zgliniony less. Długość obiektu około 9,0 metrów, szerokość 1,5 do 2,0 metra i głębokość 50 do 55 cm. W części przydennej stwierdzono występowanie skupisk ceramiki KPL. Nie natrafiono na zabytki krzemienne, kościane lub ślady polepy.

Konstrukcja kamienna wraz z towarzyszącym jej obiektem została wkopana w istniejącą tutaj starszą jamę o wymiarach: 400 x 60-100 x 50 cm, przypuszczalnie o charakterze gospodarczym. W jej wypełniku, barwy szaro-beżowej, szczególnie w części przydennej natrafiono na liczne fragmenty ceramiki KPL (ryc. 4) oraz tłuk kamienny.

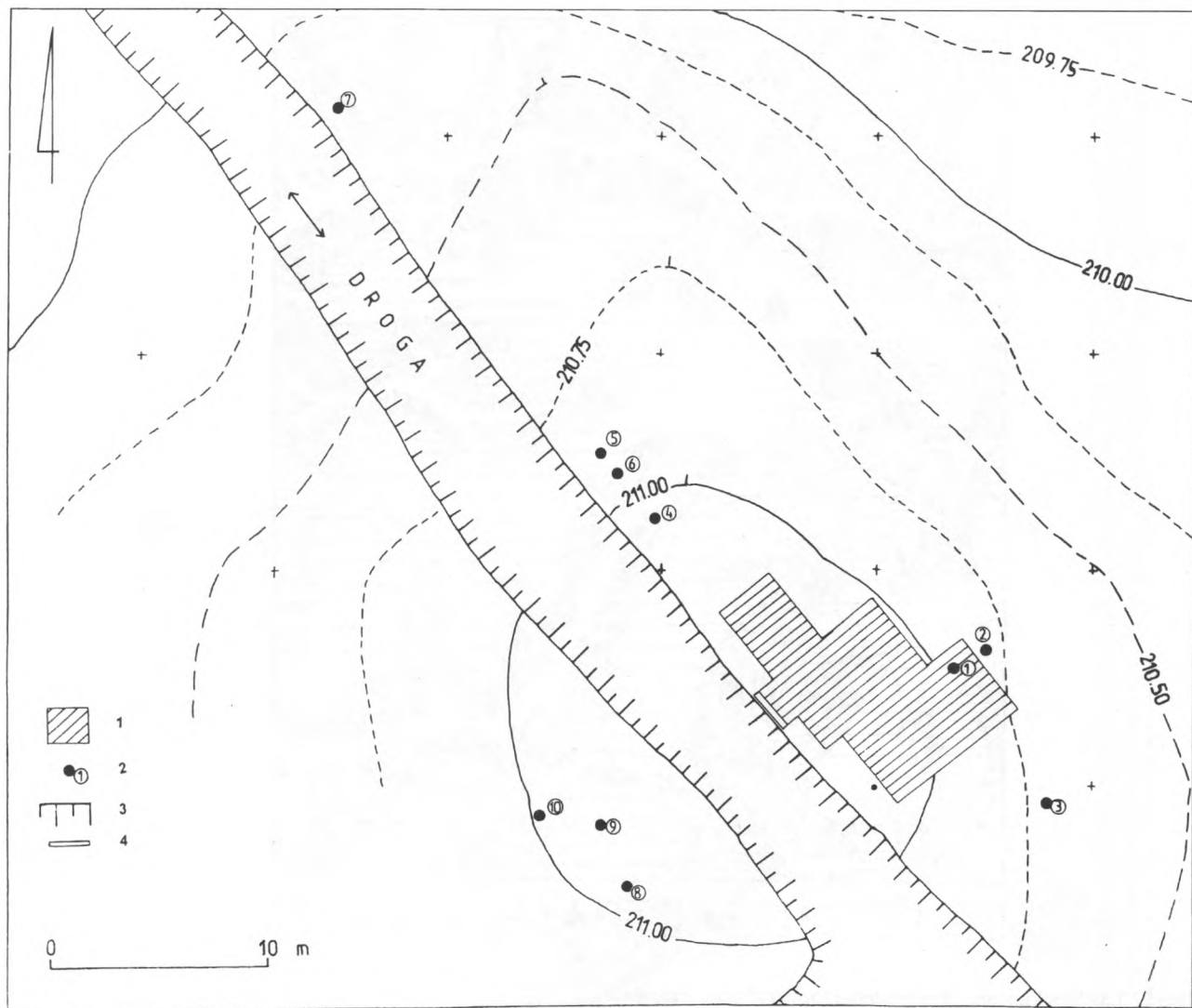
Pod dnem jamy natrafiono na pierwotny poziom gley kopalnej, a w niej na ślady orki neolitycznej. Zachowały się one w postaci czterech równoległych (smug?) bruzd o długości od 100 do 250 cm, szerokości 12 do 23 cm, głębokości kilku do kilkunastu centymetrów. Odległość pomiędzy nimi wynosiła kilka centymetrów. W przekroju bruzdy posiadały zarys nieckowaty lub łódkowaty. Wypełnik bruzd stanowił less barwy szarej. Z wypełnika pobrano liczne próby do analiz archeobotanicznych.

Ponadto na stanowisku wyeksplorowano płytką jamę o wymiarach 70 x 60 x 40 cm zawierającą liczne drobne węgle i fragmenty polepy. Zachowała się jedynie jej część przydenna. Trudno jednoznacznie określić jej przynależność kulturową i chronologiczną.

Wykonane sondą ręczną odwierty na stanowisku wykazały istnienie kolejnych obiektów.

¹ Zarówno w trakcie prac inwentaryzacyjnych w 1964 roku jak i w 1981 roku nie zarejestrowano tego stanowiska. W latach 40-tych i 50-tych XX wieku na terenie Lasu Stockiego i w najbliższej przeprowadzono liczne ratownicze badania wykopaliskowe cmentarzysk neolitycznych. Nie wszystkie z tych stanowisk posiadają precyzyjną lokalizację w terenie i na mapach w skali 1:10 000. W trakcie prowadzonych badań zaistniało uzasadnione przypuszczenie, że obszar stanowiska 71 mógł być już penetrowany przez archeologów. Wywiad środowiskowy wśród miejscowej ludności pozwolił taką ewentualność wyeliminować. W bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska, na kolejnym wzniesieniu należało by lokalizować cmentarzysko F (L. Gajewski 1949, T. Dzierżykraj-Rogański 1958). Ponieważ bardzo niewiele informacji zachowało się o cmentarzysku F (o jego wielkości, charakterze, funkcji) nie można wykluczyć sytuacji, że stanowisko 71 jest częścią słabo rozpoznanego wcześniej wymienianego cmentarzyska.

² Przeprowadzone kilkakrotnie w różnych warunkach obserwacje nie przyniosły pozytywnych rezultatów. Na powierzchni natrafiono jedynie na drobno pokruszone bryłki wapienia, skupione w pobliżu brzegu drogi.

Ryc. 1. Las Stocki, stan. 71. Rozplanowanie wykopów na stanowisku.

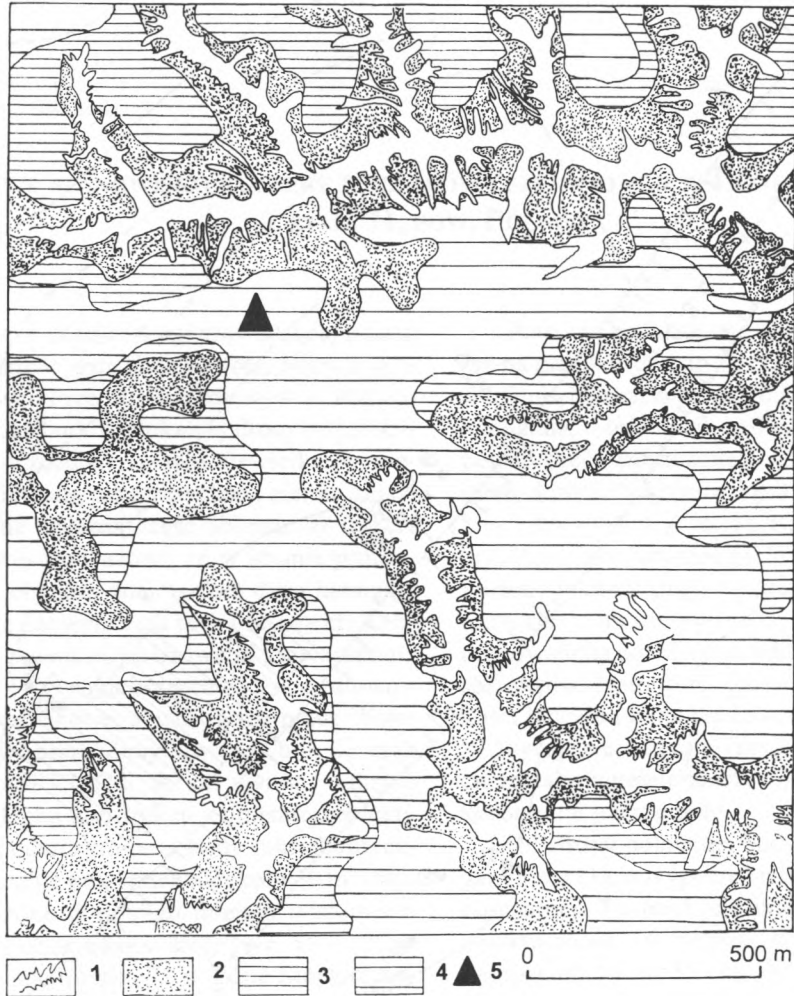
1 – obszar przebadany w roku 1999; 2 – odwierty; 3 – krawędź drogi; 4 – profil I, w którym tkwiło naczynie KPL.

Do charakterystycznych znalezisk należą: fragmenty wylewu pucharu lejkowatego, zdobionego pod wylewem ornamentem sznura dwudzielnego, kubka z uchem zwieńczonym głową barana, zdobionego także ornamentem zygzaka i stylizowanymi nacięciami, fragment naczynia z ornamentem plastycznych wąsów oraz tłuk kamienny.

Najstarszym śladem gospodarki ludzkiej na stanowisku są pozostałości pierwotnego pola z zachowanymi śladami orki. Zostało ono pokryte warstwą deluwii. To w nie wkopano potem niezbyt głęboką jamę – półziemiankę. Materiał ceramiczny zdeponowany w jej części przydennej wiązać należy z KPL. Część północna tego obiektu została zupełnie zniszczona przez budowę konstrukcji kamiennej oraz towarzyszącego jej obiektu. Zarówno grobowiec, jak i towarzyszący mu obiekt, należy datować na nieco młodsze fazy KPL. Dowodzi tego zna-

leziona w częściach przydennej ceramika. Odkryta na stanowisku stratyfikacja obiektów kultury pucharów lejkowatych wskazuje, że natrafiono na wielofazowe stanowisko KPL. Miejsce to z natury obronne, położone w stosunkowo niewielkiej odległości od źródeł wody, stwarzało znakomite warunki dla neolitycznych mieszkańców tych terenów. Zaobserwowana stratyfikacja należy do zjawisk rzadko obserwowanych na stanowiskach KPL.

W rezultacie badań wykopaliskowych w latach czterdziestych i pięćdziesiątych przeprowadzonych w tej części Płaskowizy odkryto cały szereg grobów płaskich ludności kultury pucharów lejkowatych (por. J. Kowalczyk 1953; Z. Ślusarski 1954). Interwencyjny charakter ówczesnych badań nie pozwolił na szczegółowe opracowanie stratygrafii rozkopanych stanowisk, chociaż bliższa analiza relacji pisemnych i opracowań pozwala przypusz-

Ryc. 2. Las Stocki, stan. 71. Położenie topograficzne stanowiska.

1 – wąwozy; 2 – stoki dolin i wąwozów; 3 – brzeg wysoczyzny; 4 – wysoczyzna lessowa; 5 – stanowisko 71.

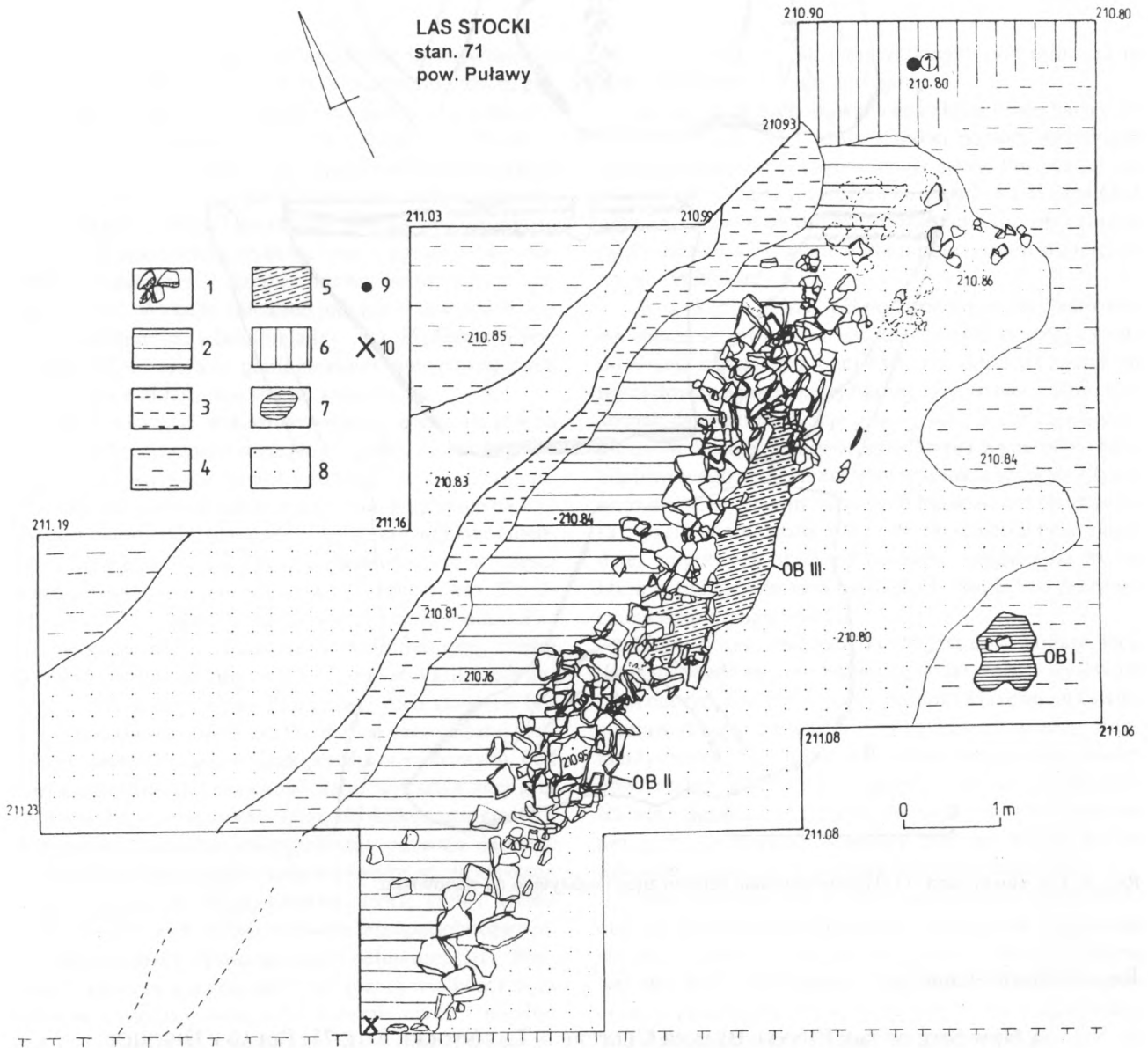
czać, że w kilku przypadkach taka sytuacja istniała. Ilość odkrytych cmentarzysk i grobów KPL w rejonie Lasu Stockiego wskazuje, że obszar ten przez stosunkowo długi czas był atrakcyjny dla osadników z młodszej epoki kamienia.

Już 50 lat temu sygnalizowano znaczny stopień zniszczenia odkrywanych obiektów. Sytuacja obecnie jesz-

cze się pogorszyła. Przykładem stanowiska bardzo zagrożonego zniszczeniami spowodowanymi działalnością gospodarczą człowieka, a także płytkością zalegania jest właśnie stanowisko 71 w Lesie Stockim. Należy bowiem domniemywać, że w trakcie budowy drogi, wraz ze znaczną ilością bruku wapiennego zniszczono także pochówki ludności KPL.

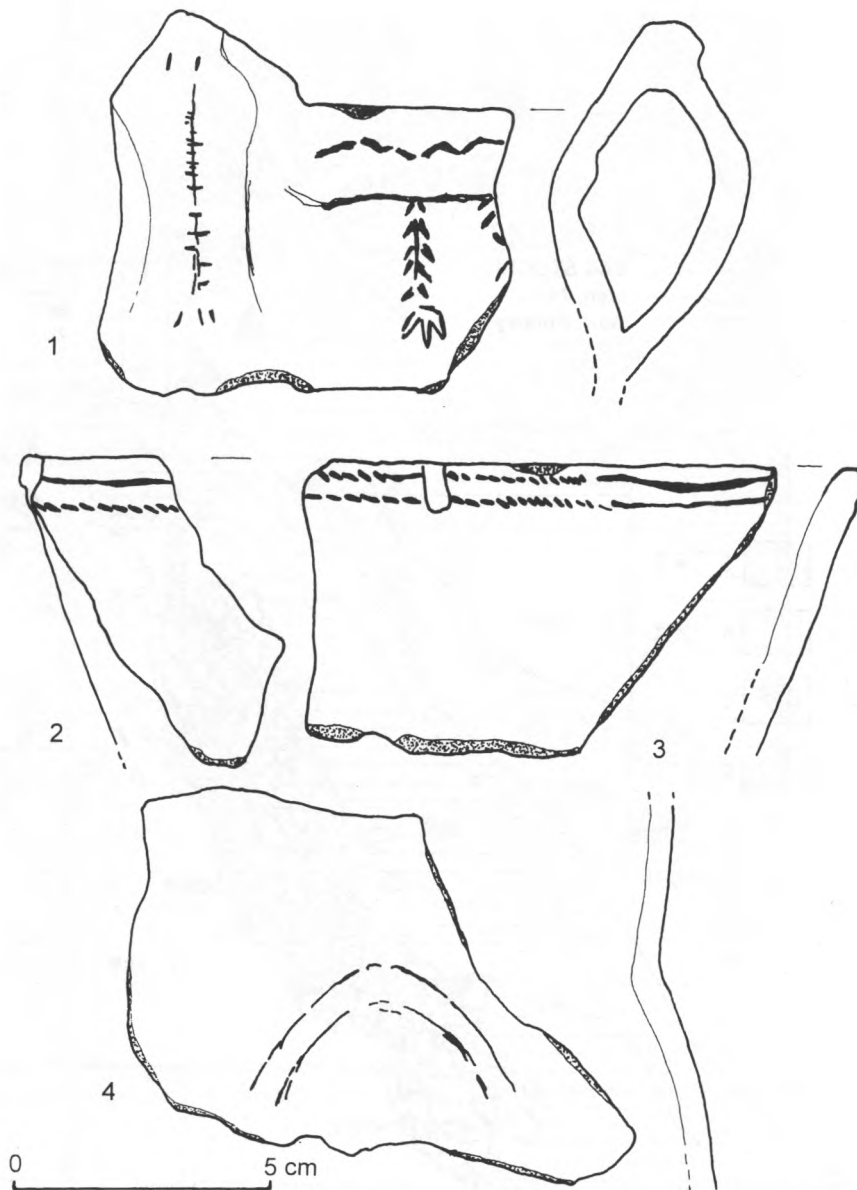
LITERATURA

Dzierżykraj-Rogalski T.	Kowalczyk J.
1958 Cmentarzyska neolityczne w Stoku i w Lesie Stockim, „Materiały i Prace Antropologiczne”, nr 30, s. 6-70.	1953 Dwa groby amfor kulistych z Lasu Stockiego i Stoku, pow. Puławy, Spr. PMA, t. 5, s. 38-47.
Gajewski L.	Ślusarski Z.
1949 Kultura czasz lejkowatych między Wisłą a Bugiem, Ann. UMCS, sectio F, vol. 9, s. 1-194.	1954 Nowe groby i cmentarzyska kultury czasz lejkowatych z Lasu Stockiego i Stoku, w powiecie puławskim, Ann. UMCS, sec. F, vol. 5: 1950, s. 9-54.

Ryc. 3. Las Stocki, stan. 71. Rozplanowanie odkrytych obiektów na stanowisku.

1 – kamienie wapienne; 2 – less brunatno-czarny, 3 – less rudo-brązowy; 4 – less rudy; 5 – less szaro-beżowy; 6 – less czarny; 7 – less szaro-czarny; 8 – less żółto-szary; 9 – odwiert; 10 – miejsce odkrycia naczynia.

Ryc. 4. Las Stocki, stan. 71. Wybór materiału ceramicznego odkrytego na stanowisku.

JOLANTA NOGAJ-CHACHAJ

A NEW SITE OF THE FUNNEL BEAKER CULTURE IN LAS STOCKI, SITE 71, PUŁAWY DISTRICT

In autumn 1998, a damaged prehistoric feature was accidentally discovered in Las Stocki during the road works. During the rescue excavations at an area of about 60 sq. m a stone grave of considerable size was uncovered, as well as domestic pits and traces of Neolithic ploughing.

Two layers of chalk clods formed the preserved part of the megalithic grave. There were no separate grave chambers. On the northern side of the construction, there was an adjoining

feature characterised by an intensively brownish and black filling, at the bottom of which there were fragments of pottery from the Funnel Beaker culture. Both features were dug into a pre-existing pit of clearly domestic character. At the bottom of this pit numerous potsherds from the Funnel Beaker culture were found, while, under the bottom of the pit, the primary ground level was reached. It showed remnants of four parallel furrows, which should be interpreted as traces of ploughing.